

[discriminatiewijzer.nl]
{ Rotterdam Inclusivity Project } (2026)

[TITEL] Superdiversiteit & Discriminatie

**Is er een relatie tussen superdiversiteit
en discriminatie op wijkniveau?**

[AUTEURS] Prof.dr. Peter Scholten,
Adham Aly,
Loubna Dardou,
Nindjiou Kassogu 

Erasmus Universiteit Rotterdam 14-5-2026

[1] INLEIDING

Rotterdam is een superdiverse stad (Van de Laar en Scholten, 2023). Hoe kan het ook anders voor een ‘world port city’ met een bevolking die voor meer dan de helft bestaat uit Rotterdammers met een migratieachtergrond, met bijna net zoveel nationaliteiten als New York, en met een voortdurend komen en gaan van nieuwe Rotterdammers. De nota Relax: Dit is Rotterdam constateerde al heel treffend:

‘Natuurlijk, het is denkbaar dat er Rotterdammers zijn van wie de voorouders hier al woonden toen er in het jaar 1270 een dam in de Rotte werd gelegd. Maar voor het overgrote deel hebben Rotterdamse families zich hier pas veel later gevestigd. En ze kwamen van overal en nergens. Soms uit de directe omgeving van de stad, soms vanuit een andere kant van het land, soms van nog veel verder weg. En dat is nog steeds zo’ (‘Relax. Dit is Rotterdam’, p. 6).

Superdiversiteit gaat over sociale complexiteit. Het veronderstelt dat diversiteit zelf divers is geworden. Bijvoorbeeld, superdiversiteit gaat niet alleen over het aandeel van de bevolking dat migrant is, maar ook naar verschillen in herkomst van migranten, en naar hoe herkomst samenhangt met verschillen in cultuur, religie, inkomen, opleiding, taal etc. Deze complexiteit kan leiden tot grote verschillen tussen steden maar ook binnen steden tussen wijken.

Het bestuderen van superdiversiteit op wijkniveau wordt over het algemeen gezien als een goede manier om inzicht te krijgen in complexiteit en hoe veel verschillende factoren juist op wijkniveau samenhangen. In de internationale academische literatuur over superdiversiteit is de verwachting geformuleerd dat in superdiverse wijken, gekenmerkt door een hoge mate van diversiteit, diversiteit steeds meer een ‘normaliteit’ zou worden (Wessendorf 2010). Dat wil zeggen dat hoe superdiverser een wijk zou zijn, hoe minder er sprake zou zijn van discriminatiebeleving, omdat diversiteit een ‘every day commonplace’ zou zijn geworden (ibid). We gaan in dit onderzoek kijken in hoeverre dit inderdaad het geval is.

Centraal in deze policy brief staat de vraag wat deze superdiversiteit betekent voor discriminatie en voor discriminatiebeleid op wijkniveau in Rotterdam. De centrale vraag die gesteld wordt is **hoe de specifieke kenmerken van Rotterdamse wijken samenhangen met discriminatiebeleving in deze wijken en wat dit kan betekenen voor beleid ten aanzien van deze wijken?**

Om deze vraag te beantwoorden, zetten we kwantitatieve gegevens over discriminatie op wijkniveau vanuit het Rotterdam Inclusivity Project op een rij en hebben we 13 interviews gehouden in 4 verschillende wijken. Op basis hiervan doen we een aantal aanbevelingen ten aanzien van de relatie tussen anti-discriminatiebeleid en wijkbeleid in Rotterdam.

[2] Superdiversiteit en discriminatie

Superdiversiteit als beleidsuitdaging

Superdiversiteit verwijst naar de **diversificatie van diversiteit**. Het begrip is geïntroduceerd door de Amerikaanse socioloog Steven Vertovec om niet alleen veranderingen in de kwantiteit/omvang van diversiteit te duiden, maar ook kwalitatieve veranderingen in diversiteit te duiden (Vertovec 2007, 2023). Veel toepassingen van het begrip hebben betrekking op zogenaamde ‘meerderheids-minderheden’ steden, oftewel steden waarin een meerderheid van de bevolking zou bestaan uit diverse minderheidsgroepen met een migratieachtergrond (Crul 2016). Daarnaast richt veel onderzoek juist op steden waar superdiversiteitsamenhangt met een vaak lange en diverse migratiegeschiedenis, gerelateerd aan een gedifferentieerde economie en een samenleving met inclusieve instituties die ruimte laten voor verschillende vormen van diversiteit (Pisarevskaya en Scholten 2023).

Superdiversiteit behelst in essentie een vorm van **sociale complexiteit** (Vertovec 2023). Het laat zien dat diversiteit vaak niet tot een grond te herleiden is, zoals ‘migratieachtergrond’, maar vaak een complexe configuratie van ‘diversiteiten’ behelst. Denk aan hoe migratieachtergrond, sociaaleconomische status, opleidingsniveau, culturele oriëntatie, taalachtergrond, juridische status, religie en woonpatronen onderling kunnen samenhangen. De uitdaging voor onderzoek naar superdiversiteit is om juist deze complexe stapeling van diversiteiten naar voren te brengen.

Superdiversiteit blijkt vaak een **uitdaging voor beleid en politiek** (Lopez Pelaez et al. 2022, Scholten en Schiller, 2025). Waar beleid vaak een heldere doelgroep veronderstelt (Van Breugel et al. 2017), vraagt superdiversiteit juist om meer precieze en adaptieve methoden om beleidsproblemen op te lossen. Sterker nog, onderzoek laat zien hoe beleid dat gestoeld is op grove doelgroepdefinities tot allerlei onverwachte en soms ongewenste beleidseffecten kan leiden, zowel voor betrokkenen als voor de samenleving (Schiller, 2017, Hadj Abdou en Geddes, 2017). Denk aan het eeuwige beleidsdilemma tussen groepsgericht beleid enerzijds en kleurenblind algemeen beleid anderzijds (Scholten en Schiller 2025).

Ook is het een uitdaging voor beleid om te **communiceren** en samen te werken met deze opkomende superdiverse context (Belabas 2023). Dit heeft te maken met verschillende factoren waarmee beleidsmakers te maken hebben: politieke druk, bureaucratie, capaciteit en de instemming van de bewoners (Luoma-aho et al. 2019). Dit laatste geldt des te meer in superdiverse wijken, waar inclusief bestuur en communicatie de participatiemogelijkheden van burgers kunnen maken of breken. Vooral wanneer deze wijken in hun specifieke kenmerken (en daarmee samenhangende superdiversiteit) en in hun bewonersbestand zijn gegroeid (Meier 2010, Belabas et al. 2020). Deze communicatie-uitdaging wordt niet alleen aangegaan door lokale instellingen, maar ook door beleidsmakers op wijkniveau die in staat moeten zijn waardevolle en betrokken ideeën te creëren voor een steeds groter en complexer wordend publiek (Tombleson en Wolf 2016).

De relatie tussen superdiversiteit en discriminatie

De literatuur is niet eenduidig over hoe superdiversiteit en discriminatie samenhangen. Voor beleid in een superdiverse stad als Rotterdam is het daarom van belang deze relatie nader te onderzoeken, om zo een beter beeld te krijgen hoe beleid zich kan richten op specifieke wijkcontexten.

Enerzijds wordt in de superdiversiteits-literatuur een **‘normaliserings-hypothese’** gedefinieerd. Deze veronderstelt dat een toename van diversiteit (zowel kwantitatief als kwalitatief) leidt tot een normalisering van diversiteit, waarbij contact tussen groepen meer gangbaar wordt (een ‘ethos of mixing’), de grenzen tussen groepen diffuser worden, meer interculturele vaardigheden gangbaar worden en daarmee de kans op ervaren van discriminatie afneemt. Dit kan gezien worden als een afgeleiden van de breder in de literatuur gedeelde ‘contact-hypothese’; meer contact, leidt tot minder discriminatie.

Onderzoek in Rotterdam van Steven Vertovec zelf heeft deze hypothese getoond rond stemgedrag bij de lokale verkiezingen van 2022. Zijn zogenaamde ‘halo-theorie’ toonde hoe steun voor rechtse anti-migranten partijen als een ‘halo’ uitstraalde rond wijken met een hoge mate van diversiteit. In de meest diverse wijken was weinig steun voor rechtse partijen, daarbuiten in steeds diverser wordende wijken was juist veel steun voor deze rechtse partijen en in wijken met relatief weinig diversiteit was vervolgens de steun voor rechtse partijen wederom laag.

Anderzijds wordt in de literatuur ook wel gesteld dat ook (of misschien wel juist) in een context van diversiteit sprake kan zijn van competitie of conflict, zoals ook wel in de **conflict-hypothese** wordt gesteld. Contact hoeft volgens deze hypothese helemaal niet tot normalisering te leiden, maar kan juist tot competitie leiden, langs oude dan wel nieuwe vormen van onderscheid.

Diverse onderzoeken (zoals Thijssen 2023) laten zien dat meer diversiteit niet altijd tot meer contact en minder conflict hoeft te leiden. Juist in een context waar sprake is van vormen van ongelijkheid (b.v. sociaaleconomisch), zou superdiversiteit weldegelijk samen kunnen gaan met meer conflict/competitie.

Daarom veronderstellen we in dit onderzoek niet dat er een lineaire relatie is tussen diversiteit en discriminatie. We verwachten dat deze relatie gemedieerd wordt door sociaal-structurele factoren zoals de mate van ongelijkheid in wijken. Dit leidt tot de set aan theoretische verwachtingen die we in tabel 1 hebben samengevat.

Tabel 1:

Theoretische verwachtingen ten aanzien van de relatie tussen superdiversiteit en discriminatie, gecontroleerd voor de mate van ongelijkheid.

		Mate van (super-)diversiteit	
		Homogeen	Heterogeen
Mate van ongelijkheid	Ongelijkheid	Conflict-hypothese	Conflict-hypothese
	Gelijkheid	Conflict-hypothese	Normaliserings-hypothese

[4] DISCRIMINATIE IN ROTTERDAMSE WIJKEN

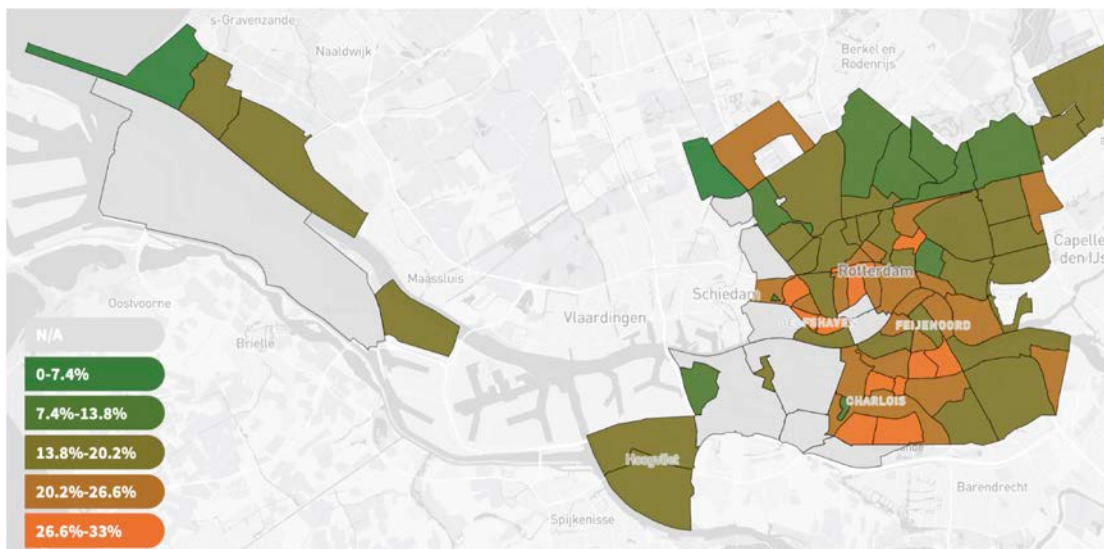
Allereerst zetten we voor heel Rotterdam een aantal cijfers op een rij met betrekking tot diversiteit, ongelijkheid en discriminatie op wijkniveau. We kijken daarbij naar discriminatie ervaren doormensen die woonachtig zijn in specifieke wijken. Dat zegt niet noodzakelijkerwijs iets over waar de discriminatie heeft plaatsgevonden. Data uit de omnibus enquête van 2019 laten zien dat Rotterdammers weliswaar het vaakst discriminatie zeggen te ervaren in de eigen stad (66%), maar in maar 39% van de gevallen in de eigen wijk.

Wanneer we naar Rotterdamse wijken kijken, zien we inderdaad een grote mate van variatie in discriminatiebeleving. Dit varieert van ca. 30% van de bevolking van Spangen, Bloemhof, Oud-Crooswijk, Hillesluis en Delfshaven die zeggen discriminatie te hebben ervaren in het voorgaande jaar, tot minder dan 10% in Molenlaankwartier, Pernis, Witte Dorp en Strand en Duin (zie figuur 1).

Wanneer we vervolgens kijken naar de relatie tussen de mate van (super-) diversiteit en discriminatie-ervaringen, zien we een relatief eenduidige relatie. Meer diversiteit hangt samen met meer discriminatie-ervaringen (zie figuur 2). Hier zien we dus duidelijk geen ondersteuning voor de normaliserings-hypothese. Helaas is er vanuit de Omnibus enquête onvoldoende data om ook iets te zeggen tussen de relatie tussen wijkdiversiteit en de mate van acceptatie van diversiteit.

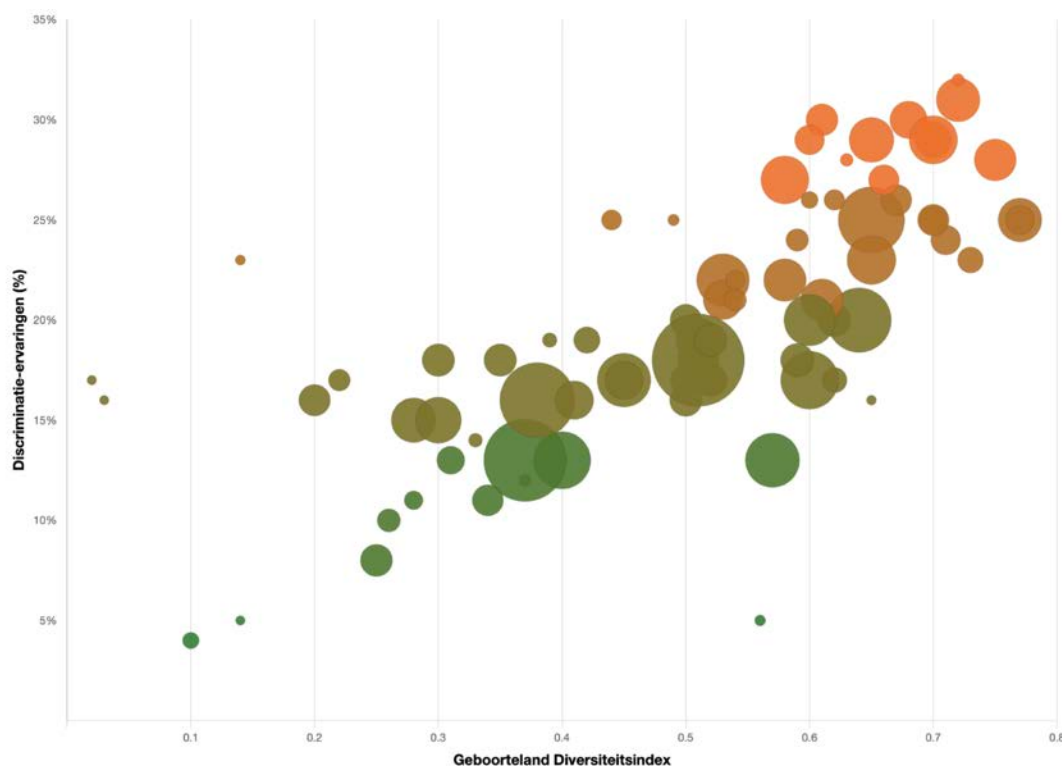
Figuur 1:

Discriminatie-ervaringen in 2023, naar Rotterdamse wijken (www.discriminatiewijzer.nl).

Figuur 2:

De relatie tussen diversiteit (diversiteitsindex naar geboorteland) en discriminatie-ervaringen (iedere stip vertegenwoordigt een buurt in Rotterdam, en de grootte van de stip vertegenwoordigt het aantal inwoners van deze buurt; data 2023: www.discriminatiewijzer.nl).

Wanneer we vervolgens kijken naar een aantal meer sociaal-structurele factoren. Een gangbare verwachting is dat discriminatie samenhangt met inkomensongelijkheid binnen wijken (Gini): meer ongelijkheid zou meer competitie en daarmee meer discriminatie betekenen. Voor Rotterdam vinden we hiervoor echter geen empirisch bewijs (Bijlage 1). Wel blijkt dat in wijken met een relatief laag mediaan inkomen vaker discriminatie wordt ervaren dan in wijken met een hoog mediaan inkomen (Bijlage 2). Voor gemiddeld opleidingsniveau en opleidingsongelijkheid zijn de resultaten minder eenduidig (Scholten e.a. 2024).

Naast deze ‘harde’ demografische en sociaaleconomische factoren wijzen ‘zachte’ maatschappelijke indicatoren ook op samenhang met discriminatie. Er is een verband tussen ervaren sociale cohesie en discriminatie-ervaringen: hogere cohesie gaat samen met minder gerapporteerde discriminatie (Bijlage 3). Dit kan echter mede reflecteren dat in hechte wijken minder ruimte is om discriminatie te benoemen, of dat cohesie en lagere diversiteit samengaan—wat de relatie complex maakt.

Ook vertrouwen speelt een rol: Rotterdammers met minder vertrouwen in de overheid rapporteren vaker discriminatie-ervaringen (Bijlage 4), zonder dat causaliteit kan worden vastgesteld. Ten slotte kan woningmarktkrapte de competitiedruk verhogen en discriminatie versterken. In 2021 rapporteerden ontevreden bewoners over hun woonsituatie bijna dubbel zo vaak discriminatie als tevreden bewoners (circa 32% versus 15%; Scholten e.a., 2024).

Profiel van geselecteerde wijken

Mede op basis van de interviews en van studie van achtergrondinformatie, kunnen we een achtergrond profiel maken van de vier geselecteerde wijken;

Katendrecht (hoog inkomen/ lage diversiteit):

Katendrecht, gelegen in de wijk Feijenoord, is een wijk met bijna 7.000 inwoners die een aanzienlijke transformatie heeft ondergaan. Van een wijk die bekend stond om een accumulatie aan sociaaleconomische problemen, is het uitgegroeid tot een gegentrificeerd stedelijk centrum en een van Rotterdams meest aantrekkelijke en veilige buurten. Volgens de wijknetwerkers combineert de wijk bewoners uit de “historische arbeidersklasse”- of door bewoonster en sociaal werker bij SOL omschreven als “oude Kapenezen”, verschillende transnationale gemeenschappen en een relatief nieuwe populatie: “yuppen “. Door de wijknetwerkers wordt de diverse identiteit van de wijk gekenmerkt door nabijheid zonder integratie: “Je ziet het bijvoorbeeld bij het zwemmen in de Rijnhaven...daar zijn allemaal torens gebouwd en wonen allemaal mensen met hun eigen gym en zwembad. Toen jongeren daar vorig jaar zijn gaan zwemmen, heeft dat heel veel problemen opgeleverd. De gemeente wil daar een zwemplek maken, maar die mensen in de torens zeggen ‘ik heb een zwembad, dus krijg ik er alleen maar last van’. Dan zie je dat die twee werelden heel erg kleven en botsen met elkaar.” Als resultaat, delen de diverse sociale groepen selectief de (publieke) ruimte, wat zorgt voor moeilijkheden waardoor bewoners “grotendeels naast elkaar leven “.

Beverwaard (hoog inkomen/ hoge diversiteit):

Beverwaard is gesitueerd in de grotere regio IJsselmonde en is een ruime, groene wijk met bijna 12.000 inwoners en bijna twee keer zoveel eengezinswoningen als het stadsgemiddelde. De wijk wordt door wijknetwerkers, de wijkmanager en één van de Stadsmariniers herhaaldelijk omschreven als een “ sociaal afgebakend dorp op zich “ binnen de stad, maar waar zich wel “stadse problemen ” voordoen “ zoals voorkomt in de andere wijken ”. Daarnaast is Beverwaard gekenmerkt door langdurige bewoning en waar alledaagse normaliteit en voorspelbaarheid de lokale identiteit vormgeven, zoals de wijkmanager aangaf: “Iedereen elkaar kent. Dus als er wat gebeurt, raakt het ook gewoon iedereen.” Deze dorpsidentiteit gaat samen met een duidelijke interne segmentatie, waar langdurige en nieuwe bewoners naast elkaar wonen en zich niet met elkaar mengen als “water en olie”.

Vreewijk (laag inkomen/ lage diversiteit):

Vreewijk is een groot tuindorp met meer dan 15.000 inwoners, van wie velen tot families behoren die er al generaties lang wonen. Vreewijk wordt daarom doorgaans omschreven als een wijk met een sterke historische identiteit en een lange continuïteit in bewoners. De wijkmanager omschrijft is deze wijk daarom als een: “100 jaar oude wijk, die heel lang een gesloten bastion geweest. In tegenstelling tot veel andere Rotterdamse wijken, die al lang aan het verkleuren waren, moest diversificatie in Vreewijk nog beginnen. Dat ijt wel na.” De historische bewoners worden daarom door alle respondenten van uit de wijk afgeschilderd als een hechte gemeenschap, gevormd door nauwe sociale netwerken en gedeelde normen. Nieuwe bewoners betreden zo een reeds goed gedefinieerd sociaal landschap waarin erbij horen impliciet is geregeld en waar aanpassing aan bestaande normen vaak een verwachting is. Door deze “scherpe tegenstelling ”, zoals omschreven door een Stadsmarinier, “ voel je de spanning hangen”. Hierop aansluitend omschrijft een wijkprofessional Vreewijk als, “ een warm bad, maar niet voor iedereen”, duidend op de sociale verwachtingen en “ sociale voorzieningen die niet meegroeien met de groei van zowel jonge als nieuwe bewoners ”.

Tarwewijk (laag inkomen/ hoge diversiteit):

Tarwewijk, gelegen in Charlois, is een oude arbeiders- en stadswijk die voornamelijk bestaat uit appartementencomplexen en thuis is voor een zeer jonge bevolking: een derde van de 12.000 inwoners is jonger dan 25 jaar. Het valt de wijknetwerker en de wijkmanager

op dat de identiteit vaak gevormd (en soms verstoord) wordt door de frequente wisseling van bewoners, de taaldiversiteit en de “anonieme deelname aan het dagelijks leven”. In plaats van te functioneren als één samenhangende wijk, wordt Tarwewijk vaak ervaren als gefragmenteerd. Zoals de wijkmanager observeert heeft Tarwewijk “Polen, Bulgaren, Turken, Markanen, Somaliërs, Surinamers, noem maar op. Iedereen heeft zijn route hier in de wijk, maar bewoners blijven vaak bij hun eigen clubje”. Hoewel diversiteit een sterk bepalend kenmerk is, blijft een gedeelde wijkidentiteit zwakker en zijn gevoelens van saamhorigheid sterk situationeel en plaatsgebonden. Aan de andere kant, valt de wijknetwerker op dat door de druk op de wijk “er gebeurt genoeg achter de voordeur en tegelijkertijd zijn er best veel plekken waar bewoners terecht kunnen. We hebben bijvoorbeeld twee speeltuinen wat best wel uitzonderlijk is voor Rotterdam.”

Stadsbeleid en wijkbeleid

Op welke wijze hangt wijkbeleid samen met stadsbeleid? Er bestaat al geruime tijd een nadrukkelijk stedelijk kader voor het antidiscriminatiebeleid. De nota's Relax: Dit is Rotterdam (2018), Rotterdam Tegen Racisme (2023) en Samenleven in Een Stad bieden hiervoor de kaders. De nota Samenleven in Een Stad is het huidige beleidskader. Het biedt een brede dekking van de thema's inclusie en antidiscriminatie als structureel maatschappelijke thema's over verschillende domeinen, zoals wonen, werk, vrije tijd en meer. Wijkraden maar ook bijvoorbeeld wijkmanagers zijn actief betrokken geweest bij het formuleren van deze nota, en de nota geeft expliciet aan dat de uitwerking van het beleid onder meer via wijkakkoorden en wijkagenda's vorm moet krijgen. Ook de ontwikkeling van het Rotterdam Inclusivity Project is onderdeel van het beleidsprogramma om beter zicht te krijgen op wat specifiek is aan bepaalde wijken en hoe daar beleidsmatig beter op kan worden ingesprongen.

Daarnaast is er de nota Wijk Aan Zet dat meer gaat over de bestuursstructuur. Het preciseert de relaties en participatieprocessen tussen de verschillende relevante organen en instellingen, met een overkoepelende focus op representatie en legitimiteit. De Wijkaanpak “Respectvol en inclusief samenleven” kan worden gezien als een wijkgerichte vertaling van het stadsbrede Samenleven in Een Stad. Het is gericht op het aanreiken van instrumenten aan de wijken voor bewonersparticipatie, dialoog met de wijk en inclusiviteit. Uit de interviews met meerdere wijkprofessionals blijkt echter dat eerdere vormen van wijkbestuur en participatie vaak als onvoldoende gezien worden. Respondenten geven aan dat participatie “vooral door dezelfde mensen werd gedaan” en dat bewoners het gevoel hadden dat “er wel geluisterd werd, maar dat er uiteindelijk niets mee gebeurde”. Ook werd benoemd dat verantwoordelijkheden en invloed onduidelijk waren: “Je mocht meedenken, maar beslissen deed je niet”, wat leidde tot wantrouwen en afhaken.

Onlangs zijn er wijkraadverkiezingen geweest voor de nieuwe cyclus van de Wijk aan Zet, dat bewoners meer directe invloed beoogt te geven op besluitvorming dan voorheen. Het doel van de nieuwe cyclus is het versterken van wijkdemocratie, zeggenschap en responsiviteit, door wijkraden een explicietere rol te geven in het agenderen van wijkopgaven, het bewaken van participatie en het verbinden van bewoners, wijknetwerken en gemeente. De nieuwe opzet van Wijk aan Zet probeert dit te realiseren door meer structurele invloed, betere ondersteuning en duidelijkere besluitvormingslijnen te bieden.

In de praktijk krijgt de Wijkaanpak specifiek vorm via wijkakkoorden, opgesteld door de wijkraden van Rotterdamse wijken. Dit kader wordt operationeel vertaald naar Jaaractieplannen per wijk, waarin concrete resultaten per kalenderjaar worden gemonitord. De wijkakkoorden worden door de gemeente uitgevoerd, waarbij de Wijkraden toezien of deze ook daadkrachtig worden uitgevoerd. Anders dan de voorgaande cycli van de Wijk aan Zet zullen voortaan maximaal vier of vijf ‘opgaven’ in consensus met de betreffende wijk worden aangesteld, waar gedurende de raadsperiode aan gewerkt zal worden.

Het akkoord voor **Katendrecht-Wilhelminapier**, geldend voor de periode 2023-2026, dat is vastgesteld, bevat 42 acties die rusten op vijf prioriteiten: een aantrekkelijke buitenruimte, een gunstig ondernemersklimaat, een verbeterde leefomgeving, goed wonen en werken en het versterken van sociale binding. Vooral voor het laatste doel staat “ontmoeting” centraal om de sociale binding te versterken (Jaaractieplan Wijkraad Katendrecht-Wilhelminapier, 2025). Concrete acties zoals de organisatie van een burendag met gezamenlijke maaltijden, de lancering van een digitaal wijkplatform en ontbijt-momenten voor ouderen zijn gericht op het vergroten van dit netwerk. Hoewel het stadsbrede beleid Samenleven in Een Stad de normatieve kaders schept, weerspiegelen lokale bewonersinitiatieven zoals “I Love Iftar” en de “Internationale Vrouwendag” de multiculturele realiteit van de wijk, directer dan de formele beleidsteksten (Wijkverslag Wijkraad Katendrecht-Wilhelminapier, 2024). Toch signaleert de wijkraad een structurele kloof tussen stedelijke ambities en de wijkspecifieke realiteit. De uitvoering stuit bovendien op harde grenzen, in het wijkverslag van 2024 en het actieplan voor 2025 wordt duidelijk dat cruciale projecten zoals de Jongerenhub en de vergroening van het Timorplein als “niet-uitvoerbaar” zijn bestempeld door een gebrek aan financiële middelen en ambtelijke capaciteit (Jaaractieplan Wijkraad Katendrecht-Wilhelminapier, 2025). Opvallend is dat het thema discriminatie nauwelijks voorkomt in de plannen voor de wijk: men gebruikt liever algemene termen als ‘leefbaarheid’. Hierdoor blijft de aanpak van complexe thema’s vaak beperkt tot algemene doelstellingen.

In **Beverwaard** is de kern van het Wijkakkoord (2023-2026) het realiseren van een veerkrachtige en verbonden gemeenschap door in te zetten op vijf verweven prioriteiten: een veiliger gevoel op straat, minder armoede, een schonere wijk, meer ruimte voor bewoners en een sterk sociaal wijknetwerk. Met in totaal 35 acties, hanteert dit Wijkakkoord onder andere specifieke instrumenten zoals de wekelijkse inloop in de Wijkhub en de doorontwikkeling van de Jongerenhub middels om zowel talentontwikkeling als weerbaarheid te bevorderen. Hoewel ook hier termen als ‘diversiteit’ niet expliciet worden benoemd, richt het beleid zich op “ruimte voor alle bewoners” via het versterken van informele organisaties, zoals kerken en lokale stichtingen, want zij fungeren als vertrouwensbrug voor bewoners in kwetsbare posities naar de formele ondersteuning. Binnen het Jaaractieplan (2025) staan sociale cohesie en inclusie centraal door de inzet van diverse participatie-instrumenten. Zo worden er jaarlijks zes cultuuractiviteiten georganiseerd via Cultuur Concreet, bedoeld om zogenaamde ‘light users’ (mensen voor wie het genieten of beoefenen van cultuur geen vanzelfsprekendheid is) te bereiken en de binding tussen diverse bewonersgroepen te versterken. Beverwaard kiest voor preventieve programma’s en instrumenten die dialoog en ontmoeting stimuleren, zoals de “Onwijze Moeders” voor voorlichting en themaweken in de Wijkhub (Wijkakkoord Beverwaard 2023-2026). Net als in Katendrecht ontbreekt het thema discriminatie vrijwel volledig in de uitvoeringsplannen, die juist de nadruk leggen op praktische leefbaarheidsthema’s. De wijkraad benoemt dat de focus in de uitvoering vaak noodgedwongen verschuift naar leefbaarheid en veiligheid, waarbij conflict of overlast vaak betrekking heeft tot “mensen die hangen in de openbare ruimte” en dringen aan op “het borgen van voldoende menskracht en handhaving”. Ook hier stuiten lokale ambities op ambtelijke grenzen, zo werden vijf gevraagde acties door het college als onuitvoerbaar bestempeld.

In **Vreewijk** bevat het Wijkakkoord (2023-2026) in totaal 36 acties die zijn geformuleerd rondom vijf centrale opgaven: sociale verbondenheid, een veilige wijk, versterking van het groene karakter, verbeterde bereikbaarheid en kwalitatieve, betaalbare woningen. De overkoepelende ambitie is het koesteren van het sociale en groene “tuindorp-DNA”, waarbij Vreewijk een wijk blijft waar bewoners naar elkaar omzien en hun burens kennen. Om de veiligheidsbeleving te verbeteren, die in de praktijk lager zou liggen dan de dalende misdaadcijfers suggereren, hanteert het Jaaractieplan (2025) de actualisatie van de “meldkaart” voor incidentmeldingen en de inzet van een Stadsmarinier voor veiligheid. Sociale cohesie wordt bevorderd via de realisatie van tien fysieke steunpunten en het project “straatcontact”, terwijl de ‘Groentafel’ dient als overleginstrument voor het beheer van de groene buitenruimte. Vreewijk inventariseert in de ‘balans tussen dragers en vragers’ om sociale stabiliteit en inclusie te bevorderen. Het doel is om een evenwichtige spreiding van kwetsbare bewoners over de buurten te realiseren. Daarnaast worden instrumenten zoals

kennismakingsbijeenkomsten voor nieuwe bewoners en een specifiek jeugdnetwerk ingezet om de binding tussen verschillende generaties en culturele achtergronden structureel te versterken. Deze wijkprogramma's fungeren hiermee als schakel tussen de stedelijke inclusienormen en de dagelijkse praktijk van het veranderende tuindorp. Ook hier is de vertaling van stadsbeleid praktisch: abstracte thema's zoals discriminatie worden vertaald naar het bespreekbaar maken van "spanningen tussen diverse bewonersgroepen" en het versterken van de onderlinge dialoog. De wijkraad benadrukt hierbij dat het benoemen van frictie tussen verschillende generaties en culturele achtergronden essentieel is voor echte verbondenheid.

In de **Tarwewijk** rust het Wijkakkoord op zes strategische doelen, waarbij de nadruk ligt op een veilige thuisbasis voor iedereen en het versterken van de zelfredzaamheid. De prioriteit in het Wijkakkoord (2022-2026) ligt op het versterken van de sociale basis door in te zetten op een schone en veilige leefomgeving en het herstellen van het vertrouwen in de overheid door bewonersinitiatieven te stimuleren. Het Jaaractieplan (2025) vertaalt deze visie naar veertig concrete acties gericht het vergroten van de sociale cohesie en inclusie van de diverse bewonersgroepen. Zo wordt de inclusie van arbeidsmigranten, een aanzienlijke groep in deze "doorstroomwijk", bevorderd via het inzetten van de "mobiele Wijkhub" en actieve informatievoorziening in de eigen taal over rechten en plichten m.b.t. wonen (via een tussenorganisatie). Om armoede en sociale uitsluiting structureel aan te pakken worden in Tarwewijk subsidiespreekuren voor informele organisaties georganiseerd om de inzet van relatiemanagers van het Geldplein tijdens sociaal overleg (Jaaractieplan 2025 Tarwewijk). Het 'Wijkdiner' op de Dag van de Armoede fungeert hierbij als een krachtig cohesie-instrument; in 2024 verbond dit initiatief ruim 300 bewoners op vijf verschillende locaties (Wijkverslag Tarwewijk 2024). De focus op sociale binding wordt verder versterkt door de strijd voor een eigen 'Jongerenhub', aangezien jongeren momenteel als een grootste maar ook kwetsbare groep worden gezien die in de praktijk te weinig gefaciliteerd wordt (Wijkverslag Tarwewijk 2024). Expliciet werd door de Wijkraad de noodzaak aangekaart voor het tegengaan van vrouwonvriendelijk gedrag in de buitenruimte om de toegankelijkheid voor iedereen te waarborgen (Wijkverslag Tarwewijk 2024). Ondanks dat zij opmerken dat dit probleem niet of nauwelijks voorkomt in de vorm van meldingen, ontvangt zij "meer dan eens signalen van angstige buurtbewoners" en vroeg daarom om onderzoek. Sociale cohesie wordt bovendien fysiek gestimuleerd door de herinrichting van pleinen zoals het Verschoorplein en de inzet van 'Pop-up milieuparken', die als informele ontmoetingsplaatsen tussen professionals en bewonersinitiatieven dienen (Wijkvisie Tarwewijk 2023-2026; Jaaractieplan 2025 Tarwewijk). Desondanks merkt de wijkraad op dat lokale ambities, zoals de subjectieve sociale veiligheid wordt vertraagd door een gebrek aan handavingscapaciteit (Wijkverslag Tarwewijk 2024).

De wisselwerking tussen de drie beleidsvormen kan als volgt worden weergegeven. Het Samenleven in Een Stad geeft het 'waarom' aan: normatieve en strategische doelen voor de hele stad. Wijk aan Zet geeft het 'waar' en via 'wie' aan en laat de democratische structuur zien waarmee die doelen en praktijken kunnen worden gerealiseerd. De Wijkaanpak geeft het 'hoe' aan, en vertaalt die doelen naar praktijken in de wijk. Hoewel de drie lagen conceptueel op elkaar voortbouwen en idealiter elkaars tekortkomingen aanvullen, blijkt uit de interviews dat het model in de praktijk op diverse obstakels stuit. De beoogde dekking wordt belemmerd door beperkte capaciteit, gefragmenteerd bestuur en een laag bewustzijnsniveau. Een voorbeeld hiervan was de geringe bekendheid die tijdens de interviews naar voren kwam met de nota Samenleven in Een Stad en de relatie met de andere stukken onder belangrijke actoren op wijkniveau. Een professional vertelde ons: "Eerlijk gezegd ken ik het Samenleven in Een Stad niet, maar ik ken Wijk aan Zet wel heel goed, omdat het ons direct raakt", en een ander voegde daaraan toe: "Ik ken het niet zo goed, maar het is natuurlijk wel eens ter sprake gekomen." Dit werpt licht op de mate waarin dit soort informatie verspreid is en hoe de dagelijkse zorgen en problemen van buurtbewoners simpelweg te veel capaciteit in beslag nemen.

Wijkspecifieke bevindingen/informatie

Vervolgens kijken we naar de kwalitatieve bevindingen uit de interviews, waarbij zichtbaar wordt hoe (super)diversiteit, sociale cohesie en discriminatiebeleving in de praktijk samenhangen en hoe deze dynamieken per wijk kan verschillen. De coderingen (zie Appendix 6) van de interviews wijzen erop dat aandacht voor hoofdthema's discriminatie, (super) diversiteit, sociale cohesie, sociaaleconomische ongelijkheid en lokale beleidsarchitectuur zich structureel anders organiseren per kwadrant, waarbij telkens andere mechanismen dominant zijn. Juist deze wijkconfiguraties verklaren waarom discriminatiebeleving per wijk verschilt. De volgende tekst toont eerst de bevindingen per wijk en kwadrant, waarna een overkoepelende analyse volgt die de patronen en overeenkomsten tussen wijken toelicht.

Katendrecht wordt door alle respondenten consequent omschreven als een wijk waarin sociaaleconomische ongelijkheid en diversiteit samenkomen zonder sociale vermenging. Hoewel nieuwe, vaak kapitaalkrachtige bewoners instromen, blijven volgens een wijkprofessional langdurige en nieuwere bewoners bij wijk-initiatieven of activiteiten grotendeels “in hun eigen groepjes, ondanks dat ze daar allemaal zijn”, ook bij grootschalige buurtinitiatieven. Hoewel de statistieken met betrekking tot gemiddelde inkomensposities zijn verbeterd, maskeert dit een aanhoudend interne ongelijkheid. Een wijkprofessional van SOL kaart aan dat veel bewoners “nog steeds met een uitkering zitten”, hierop aanvullend vallen wijknetwerkers op dat “beleid hier niet op aansluit” omdat “Katendrecht op papier een goede wijk is”. Wijkbewoners die er al langer wonen, nieuwe bewoners en rijkere huishoudens leven dus ruimtelijk naast elkaar, maar niet interactief, wat leidt tot wat wijknetwerkers omschrijven als “parallelle leefwerelden”. Ook zijn zowel jongeren als transnationale gemeenschappen minder vertegenwoordigd in de openbare stadsplanning en beleidsoverwegingen, wat (onbedoelde) symbolische uitsluiting veroorzaakt, als gevolg van overrepresentatie van bepaalde bewoners. Dit wordt geïllustreerd door de ongelijke beschikbaarheid van adequate voorzieningen en informatieverstrekking, zoals scholen, recreatie en openbare stadsplanning. Deze fragmentatie manifesteert zich ook institutioneel. Wijknetwerkers wijzen op (onbedoeld) gesegregeerde scholen waardoor jeugdwerelden gescheiden blijven en “de kinderen elkaar eigenlijk niet kennen” over verschillende nationale en sociaaleconomische achtergronden. Bovenstaande wijst erop dat superdiversiteit nauwelijks wordt vertaald naar alledaagse interactie, maar eerder op gescheiden leefwerelden. Discriminatie wordt hierdoor zelden als expliciet conflict benoemd, maar eerder als impliciete en relationele uitsluiting, voortkomend uit het ontbreken van contact: “ik heb vooral het idee dat er geen contact is”. Voor beleid betekent dit dat ogenschijnlijke rust niet gelijkstaat aan sociale cohesie of inclusie, maar juist kan wijzen op het gebrek van groepsinteracties, impliciete vooroordelen en symbolische uitsluiting.

Beverwaard biedt een contrasterende samenstelling, aangezien het algemeen wordt beschreven als stabiel en residentieel, met een sterke plaatsgebonden identificatie. Alle respondenten uit deze wijk benadrukken dat sociale cohesie hier situationeel is in plaats van continu. Dat wil zeggen dat eensgezindheid onder bewoners vooral tijdelijk en afhankelijk is van specifieke gebeurtenissen en niet iets dat voortdurend aanwezig is in het dagelijks contact tussen bewoners. Een voorbeeld is dat “solidariteit ontstaat tijdens crises”, terwijl het dagelijks leven relatief gefragmenteerd blijft. Dit verwezenlijkt zich op bijzondere momenten of juist in meer “slechte tijden” waarin meerdere groepen “bewoners elkaar weten te vinden” voor steun en verheuging. Dit betekent dat sociale cohesie niet structureel is, maar context afhankelijk. Tegelijkertijd komt in Beverwaard een patroon naar voren van genormaliseerde uitsluiting, in bewoners-onderling en in meer institutionele settingen. Zo benoemd een Stadsmarinier dat uitspraken verwijzend naar de huidskleur van sommige bewoners

voorkomen tijdens wijkraadvergaderingen, zonder dat hier consequent op wordt gereageerd met een normatieve houding. Discriminatie wordt hierdoor niet vertaald naar incidenten, maar vooral gezien als onderdeel van het alledaagse discours. Voor beleid impliceert dit dat superdiversiteit hier niet noodzakelijkerwijs leidt tot conflictloos samenleven, maar tot normalisering van etnische stigmatisering en uitsluiting zonder expliciete problematisering. Als gevolg ontstaan er in de wijk “parallelle leefwerelden”, die worden gevormd door generatie-, situationele- en culturele verschillen en breuken.

Vreewijk onderscheidt zich doordat het een relatief laag inkomen combineert met een historisch homogene identiteit. Het karakter van de wijk bevordert sterke informele normen over “hoe men hun huis en tuin horen te verzorgen”, sociaal participeren en zich gedragen. Dit speelt een centrale rol in hoe de huidige dynamiek wordt door de wijkprofessionals: “Mensen herkennen zichzelf niet meer in de buurt en in de burens”, vooral wanneer het dagelijks leven niet langer aansluit bij de gevestigde verwachtingen. Nieuwe bewoners, met name die met een migratieachtergrond, worden daarom vaak vanuit een negatief perspectief bekeken, wat volgens een Stadsmarinier bijdraagt aan “spanningen rond veiligheid en veranderingen in de wijk”. Inclusie is hierdoor voorwaardelijk: je hoort er alleen bij als je je aanpast aan de verwachtingen van de gemeenschap. In deze wijk wordt discriminatie niet alleen expliciet maar ook impliciet verwoord. Voorbeelden zijn beschuldigingen richting woningcorporaties die “alleen woningen aan moslims zou aanwijzen” en “angstige uitspraken over de veiligheid rond de komst van een moskee”. Zowel bewoners als professionals van diverse achtergronden geven aan zich hier gediscrimineerd te voelen. Een van de geïnterviewden gaf aan dat een sociaal werker in de wijk haar werk staakte nadat zij zich “nog nooit zo gediscrimineerd voelde als in Vreewijk”. Superdiversiteit leidt hier dus niet tot normalisering, maar tot normatieve en openlijke uitsluiting, stigmatisering en discriminatie, wat vraagt om beleid dat expliciet inzet op normstelling en relationeel herstel. In deze context draait sociale cohesie minder om actieve interactie en meer om gedeelde verwachtingen over hoe de wijk zou moeten zijn, waardoor verandering een centrale uitdaging vormt voor zowel bewoners als lokaal beleid.

Tarwewijk wordt door de respondenten consequent beschreven als zeer diverse en sociaaleconomisch kwetsbare wijk. Zoals de wijknetwerker opmerkte: “Het is relatief gemakkelijk om anoniem door het leven te gaan... mensen zijn druk bezig met overleven, naar hun werk gaan en weer naar huis komen.” In deze context wordt diversiteit minder ervaren als bron voor intergroep-contact en cohesie, maar eerder als een achtergrondkenmerk van het dagelijks leven. Bewoners leven ook hier grotendeels langs elkaar heen: “iedereen heeft zijn route hier in de wijk”. Discriminatie manifesteert zich hier vooral in semi-openbare ruimtes via blikken en subjectieve signalen van niet-welkom-zijn. Anderzijds komt onbedoelde uitsluiting voor in georganiseerde wijkactiviteiten, zoals de geïnterviewde wijkprofessionals opmerken dat activiteiten vaak voor “eigen groepen worden georganiseerd”. Meer institutioneel zijn veel bewoners niet op de hoogte van wat zich afspeelt in de wijk door een taalbarrière. Door de grote diversiteit is ook niet elke bewoner even goed in het begrijpen van Nederlandstalige informatie. Ondanks dat belangrijke informatie via “tussenorganisaties gecommuniceerd mag worden”, zou het wijkprofessionals van de gemeente “veel schelen als deze extra stap niet nodig is, dat maakt het laagdrempeliger”. Tegelijkertijd is het institutioneel wantrouwen groot en ervaren bewoners een lage meldingsbereidheid, zoals een lid van de wijkraad aangeeft: “Bewoners wantrouwen de politiek, de gemeente en de overheid... dan aarzelen ze om misstanden te melden, omdat er toch niets zal gebeuren.” Dit beperkt verder de sociale cohesie en institutionele wijkparticipatie. Uitsluiting in Tarwewijk is dus nauw verbonden met structurele onzekerheid en terugtrekking, waarbij beperkte erkenning en opvolging gevoelens van marginalisatie versterken zonder noodzakelijkerwijs tot open conflict te leiden. Voor beleid betekent dit dat discriminatie in Tarwewijk nauw verweven is met “voor-eigen-groep-gebaseerde wijkactiviteiten”, armoedestress, (lichte) culturele-breuken en terugtrekking, waardoor vertrouwen eerst moet worden opgebouwd voordat participatie- en meldstructuren effectief kunnen zijn.

We zien dus een aantal belangrijke verschillen tussen wijken, maar we zien ook patronen die terugkomen in meerdere wijken. Ten eerste **leidt superdiversiteit niet automatisch tot sociale cohesie**. In alle gevallen gaat diversiteit vaak samen met fragmentatie, of dat nu langs sociaaleconomische (Katendrecht), generationele (Beverwaard), normatieve (Vreewijk) of taal-lijnen (Tarwewijk) loopt. Ten tweede **bevoordelen participatiemechanismen steevast de ‘usual suspects’**. Formele participatiestructuren, zoals wijkraden of bewonersinitiatieven, hebben de neiging bestaande ongelijkheden in taalvaardigheid, cultureel kapitaal en beschikbare tijd te reproduceren. Een derde gedeeld patroon betreft **discriminatie als een alledaags, relationeel proces**. In alle wijken wordt uitsluiting vaker ervaren door subtiele interacties: wie voelt zich welkom op een speelplaats, in een wijkhuis of bij een wijkraad? Zoals een respondent opmerkte: “Als ik je zeg dat je welkom bent, maar ik kijk weg als je meedoet, dan kom je niet meer terug.” In alle wijken benadrukken professionals hoe institutioneel vertrouwen moet worden opgebouwd door zichtbare, kleinschalige responsiviteit, zoals het repareren van een vuilnisbak of het onderhouden van een speelplaats. Dit dient op zijn beurt als voorwaarde voor tevredenheid van het publiek en biedt ruimte voor het opbouwen van duurzamere vormen van institutionele legitimiteit, waardoor bewoners met vertrouwen in plaats van scepsis kunnen deelnemen aan bredere beleidsinitiatieven en langetermijnprocessen. Ten slotte komt **wantrouwen naar gemeentelijke instellingen** steeds weer naar voren, zij het om verschillende redenen: vermeende verwaarlozing in Katendrecht, symbolische stigmatisering in Tarwewijk en gebrek aan normopvolging in Vreewijk en Beverwaard.

In wijken met een hogere inkomenspositie en lagere diversiteit clusteren de codes vooral rond fragmentatie, gesloten sociale kringen en afwezigheid van intergroepsinteractie. Discriminatie wordt hier zelden expliciet benoemd, maar de codering laat een patroon zien waarin uitsluiting niet voortkomt uit open conflict, maar uit het ontbreken van interactie. Discriminatie verschijnt hier vooral als impliciet gevolg van parallelle leefwerelden.

In wijken met een lagere inkomenspositie en lagere diversiteit verschuift het patroon. Hier laten de codes zien dat superdiversiteit leidt tot culturele frictie en normatieve spanning, terwijl inclusie conceptueel onduidelijk blijft (onduidelijk inclusiebegrip). Discriminatie wordt in deze context zowel genormaliseerd als expliciet, bijvoorbeeld via woonexclusie of reputaties van uitsluiting. De combinatie van relatieve sociaaleconomische stabiliteit en toenemende diversiteit leidt niet tot normalisering, maar tot actieve normstelling over wie ‘past’, waarbij aanpassingsverwachtingen centraal staan.

In wijken met een hogere inkomenspositie en hogere diversiteit domineren codes rond wijkidentiteit, dominante wijknormen en situationele sociale cohesie. Discriminatie is hier sterk verweven met etnisering van overlast en institutionele normalisering: uitspraken circuleren in alledaagse én formele settingen zonder correctie. Tegelijk wordt cohesie vooral crisisgebonden beschreven, wat impliceert dat dagelijkse fragmentatie intact blijft. Discriminatie functioneert hier minder als incident dan als genormaliseerd discours, waarbij aanspreeknormen ontbreken.

Ten slotte laten wijken met een lagere inkomenspositie en hoge diversiteit een ander samenstel van codes zien. Bestaansonzekerheid, armoedestress, hoge mobiliteit en zwakke sociale netwerken ondermijnen structurele binding. Discriminatie manifesteert zich vooral relationeel en situationeel (welkom voelen, symbolische inclusie en groepsvorming), terwijl institutioneel wantrouwen, ervaren ineffectiviteit en angst voor repercussies de participatiebereidheid beperken. In deze context blijft discriminatie vaak onder de radar, niet omdat dit afwezig is, maar omdat terugtrekking en anonimiteit domineren en intergroepscontact ontbreekt.

[6] CONCLUSIES

Rotterdam is een superdiverse stad waarin de bevolkingssamenstelling voortdurend verandert en diversiteit zich uit in een complexe stapeling van herkomst, taal, religie, juridische status, opleiding en sociaaleconomische positie. In deze policy brief staat de vraag centraal hoe superdiversiteit op wijkniveau samenhangt met discriminatiebeleving en wat dit betekent voor wijkgericht antidiscriminatiebeleid. De analyse combineert kwantitatieve wijkdata uit het Rotterdam Inclusivity Project met 13 interviews in vier geselecteerde wijken (Katendrecht, Beverwaard, Vreewijk en Tarwewijk), gekozen op variatie in mediane inkomenspositie en diversiteitsindex.

De literatuur biedt twee concurrerende verwachtingen: een normaliseringshypothese (meer diversiteit leidt tot alledaagse vanzelfsprekendheid en minder discriminatie, via contact) en een conflict-/competitiehypothese (diversiteit kan juist frictie en uitsluiting versterken, vooral bij ongelijkheid). Voor Rotterdam tonen de wijkcijfers een eenduidig patroon: hogere diversiteit hangt samen met méér ervaren discriminatie, waarmee de normaliseringshypothese niet wordt ondersteund. Tegelijkertijd blijkt de relatie niet simpelweg via inkomensongelijkheid (Gini) te lopen: hiervoor wordt geen bewijs gevonden. Wel komt naar voren dat wijken met een lager mediaan inkomen gemiddeld hogere discriminatie-ervaringen kennen. Voor opleidingsniveau en opleidingsongelijkheid zijn de bevindingen minder consistent.

Naast ‘harde’ sociaaleconomische indicatoren blijken ‘zachte’ factoren relevant. Hogere ervaren sociale cohesie hangt samen met minder gerapporteerde discriminatie, al kan dit mede te maken hebben met spreek- en melddrempels in hechte gemeenschappen. Ook vertrouwen is belangrijk: lagere overheidstrust gaat samen met meer discriminatie-ervaringen, zonder dat causale richting kan worden vastgesteld. Woningmarktkrapte en woononvrede lijken bovendien discriminatierisico’s te verhogen; ontevreden bewoners rapporteren bijna dubbel zo vaak discriminatie als tevreden bewoners (32% versus 15% in 2021).

De dieptestudies laten zien dat superdiversiteit zich per wijk anders vertaalt (gentrificatie-ongelijkheid, parallelle leefwerelden, normatieve geslotenheid, of anonimiteit en kwetsbaarheid). Overkoepelend komt naar voren dat diversiteit niet automatisch cohesie creëert, dat participatiestructuren vaak de ‘usual suspects’ bevoordelen en dat effectieve uitvoering van stadsbrede beleidskaders op wijkniveau wordt belemmerd door beperkte capaciteit, fragmentatie en laag beleidsbewustzijn.

Dit leidt tot een aantal centrale conclusies:

- 1. Superdiversiteit leidt niet automatisch tot normalisering van diversiteit en minder discriminatie.** Sterker nog, de kwantitatieve analyse laat een duidelijke samenhang zien: meer wijkdiversiteit gaat gepaard met meer ervaren discriminatie. De zogenaamde ‘normaliseringshypothese’ (diversiteit als ‘everyday commonplace’) krijgt daarmee in Rotterdam op wijkniveau geen steun.
- 2. Structurele ongelijkheid kan samenhangen met discriminatiebeleving.** De verwachte relatie tussen inkomensongelijkheid (Gini) en discriminatie wordt niet teruggevonden. Wel is er een helder patroon dat lage mediane inkomens samenhangen met meer discriminatie-ervaringen. Niet de interne spreiding van rijk en arm maar juist de algemeen sociaaleconomische positie van een wijk lijkt een belangrijke context factor te zijn voor discriminatiebeleving.
- 3. ‘Zachte’ indicatoren (cohesie en vertrouwen) hangen systematisch samen met discriminatie.** Wijken met hoger ervaren cohesie minder discriminatie, maar dit kan mede samenhangen met meld- en spreeknormen (“in hechte wijken benoem je dit minder”).

Lager institutioneel vertrouwen gaat samen met meer discriminatie-ervaringen, maar causaliteit is wederkerig: discriminatie kan vertrouwen ondermijnen én wantrouwen kan melden/participeren ontmoedigen.

4. **Superdiversiteit en discriminatie nemen een andere gedaante aan per wijk.** De dieptestudies laten fragmentatie zien in patronen van diversiteit en discriminatie op wijkniveau: sociaaleconomisch en ruimtelijk (Katendrecht), generationeel en 'dorps' gesegmenteerd (Beverwaard), normatief en identiteit-gedreven (Vreewijk), en onzekerheid/anonimiteit met laag vertrouwen (Tarwewijk). Discriminatie verschijnt vooral als alledaags relationeel proces (wel/niet welkom voelen in semi-openbare ruimtes), eerder dan uitsluitend als open conflict.
5. **Er is een kloof tussen beleidsopzet/ambitie en -uitvoering.** Stadsbrede kaders zijn aanwezig, maar interviews signaleren laag beleidsbewustzijn, hoge capaciteitsdruk en fragmentatie. Daardoor blijft de vertaalslag naar wijkniveau vaak generiek, terwijl de wijkcontexten juist sterk uiteenlopen.

Op basis hiervan kan een aantal aanbevelingen gedaan worden:

1. **Maak een koppeling tussen stedelijk antidiscriminatiebeleid en wijkbeleid.** Stap af van één uniforme Wijkaanpak in het antidiscriminatiebeleid: werk met 3–4 herkenbare wijktypen en koppel daar passende instrumenten aan (bijv. in 'kwetsbaar-superdivers' prioriteit voor vertrouwen en responsiviteit; in 'gentrifierend' prioriteit voor representatie en voorzieningen).
2. **Investeer in 'micro-interventies' die zijn gedifferentieerd naar wijkcontext.** Maak in wijken met laag vertrouwen een zichtbaar ritme van kleine, snelle opvolging (publieke ruimte, meldingen, aanspreekpunten) en koppel dit aan inclusieve communicatie. Dit verlaagt drempels om discriminatie te bespreken én te melden.
3. **Doorbreek de 'usual suspects' in participatie.** Maak participatie representatiever: werk met outreach, tolken/taalondersteuning, roterende locaties/tijden, microbudgetten voor informele netwerken, en structurele betrokkenheid van sleutelfiguren buiten de wijkraad-kring.
4. **Integreer discriminatie sterker in woning- en leefbaarheidsbeleid.** Gezien de relatie met woononvrede: neem antidiscriminatie-expliciete maatregelen op in wijkgerichte woonprogrammering (toewijzing, bemiddeling, handhaving, buurtbemiddeling) en maak dit toetsbaar.

[7] LITERATUUR

Belabas, W., Eshuis, J., & Scholten, P. (2020). Re-imagining the city: Branding migration-related diversity. *European Planning Studies*, 28(7), 1315–1332.

Belabas, W. (2023). Moving toward more inclusive government communication in an era of superdiversity. *Administration & Society*, 55 (10), 1952–1973.

Crul, M. (2016). Super-diversity vs. assimilation: how complex diversity in majority-minority cities challenges the assumptions of assimilation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(1), 54–68.

Hadj Abdou, K. en Geddes, A. (2017) Superdiversiteit beheren? Een onderzoek naar de interculturele beleidswending in Europa, *Policy & Politics*, vol. 45, nr. 4, 493–510, DOI: 10.1332/030557317X15016676607077

López Peláez, A., Aguilar-Tablada, MV, Erro-Garcés, A., en Pérez-García, RM (2022). Superdiversity and social policies in a complex society: Social challenges in the 21st century. *Current Sociology*, 70 (2), 166–192.

Luoma-aho, V., Canel, M.-J., & Sanders, K. (2019). Global public sector and political communication. In D. Vercic & K. Sriramesh (Eds.), *The global public relations handbook* (pp. 111–119). Routledge

Meier, KJ (2010). Governance, structure, and democracy: Luther Gulick and the future of public administration. *Public Administration Review*, 70, s284–s291.

Tombleson, B., & Wolf, K. (2016). Rethinking the circuit of culture: How participatory culture has transformed cross-cultural communication. *Public Relations Review*, 43(1), 14–25

Pisarevskaya, A., & Scholten, P. (2024). Conceptualizing the Plurality of Urban Diversities. In *Cities of Migration: Understanding the diversity of urban diversities in Europe* (pp. 15–38). Cham: Springer Nature Switzerland.

Schiller, M. (2017) The implementation trap: The local level and diversity policies, *International Review of Administrative Sciences*, vol 83, nr. 2, pp. 267–82, doi: <https://doi.org/10.1177/0020852315590204>

Scholten, P., & Schiller, M. (2025). Why the governance of superdiversity so often derails. A complexity perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 48 (9), 1789–1803.

Thijssen, L. (2023). Regional ethnic concentrations and ethnic discrimination in hiring: field experimental evidence from the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(9), 2434–2453.

Van Breugel, I., & Scholten, P. (2017). The politics of mainstreaming: The rationale behind mainstreaming. In *Mainstreaming integration governance: New trends in migrant integration policies in Europe* (pp. 125-151). Cham: Springer International Publishing.

Van Breugel, I., & Scholten, P. (2020). Mainstreaming in response to superdiversity? The governance of migration-related diversity in France, the UK and the Netherlands. In *Superdiversity, Policy and Governance in Europe* (pp. 29-49). Policy Press.

Van de Laar, P., en P. Scholten (2023). *De Echte Rotterdammer Komt Van Buiten*. Rotterdam Migratiestad 1600-2022. Toth.

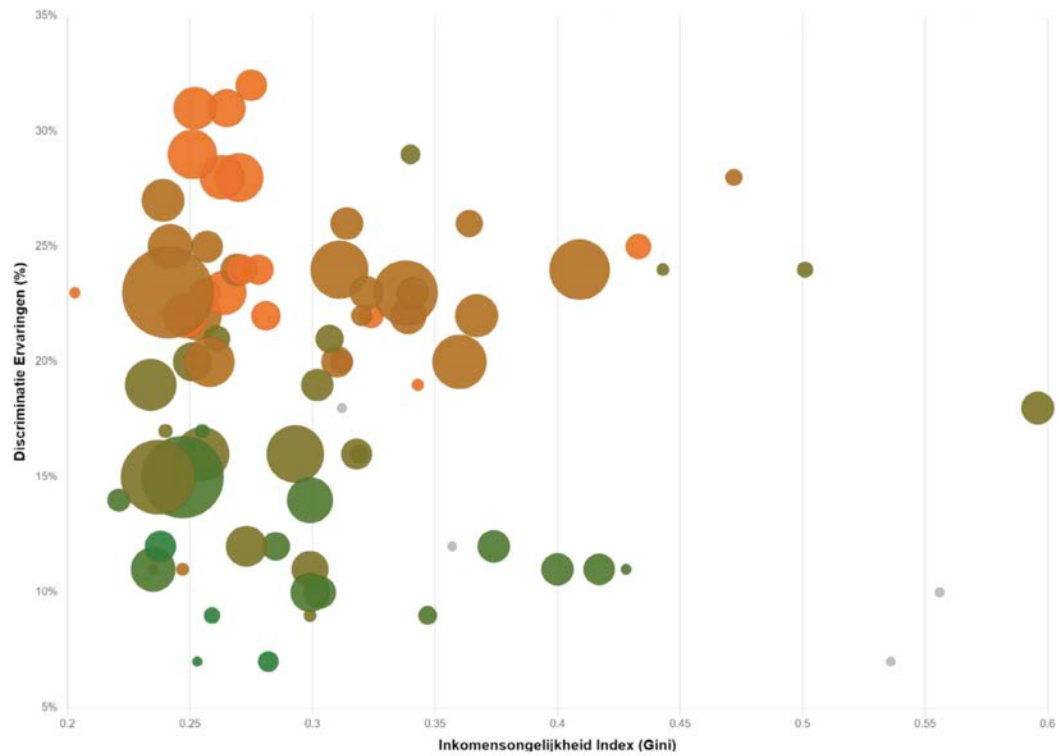
Vertovec, S. (2007). New complexities of cohesion in Britain: Super-diversity, transnationalism and civil-integration.

Vertovec, S. (2023). *Superdiversity: Migration and social complexity* (p. 251). Taylor & Francis.

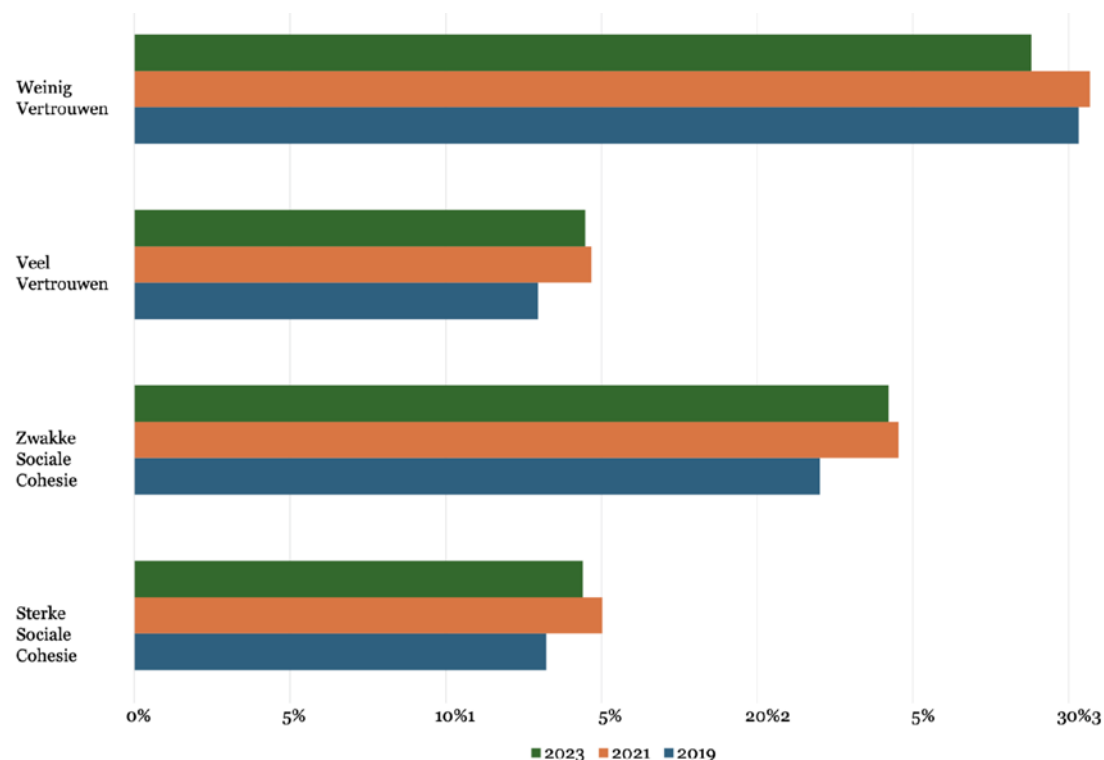
Wessendorf, S. (2010). *Commonplace diversity: Social interactions in a super-diverse context*.

BIJLAGEN

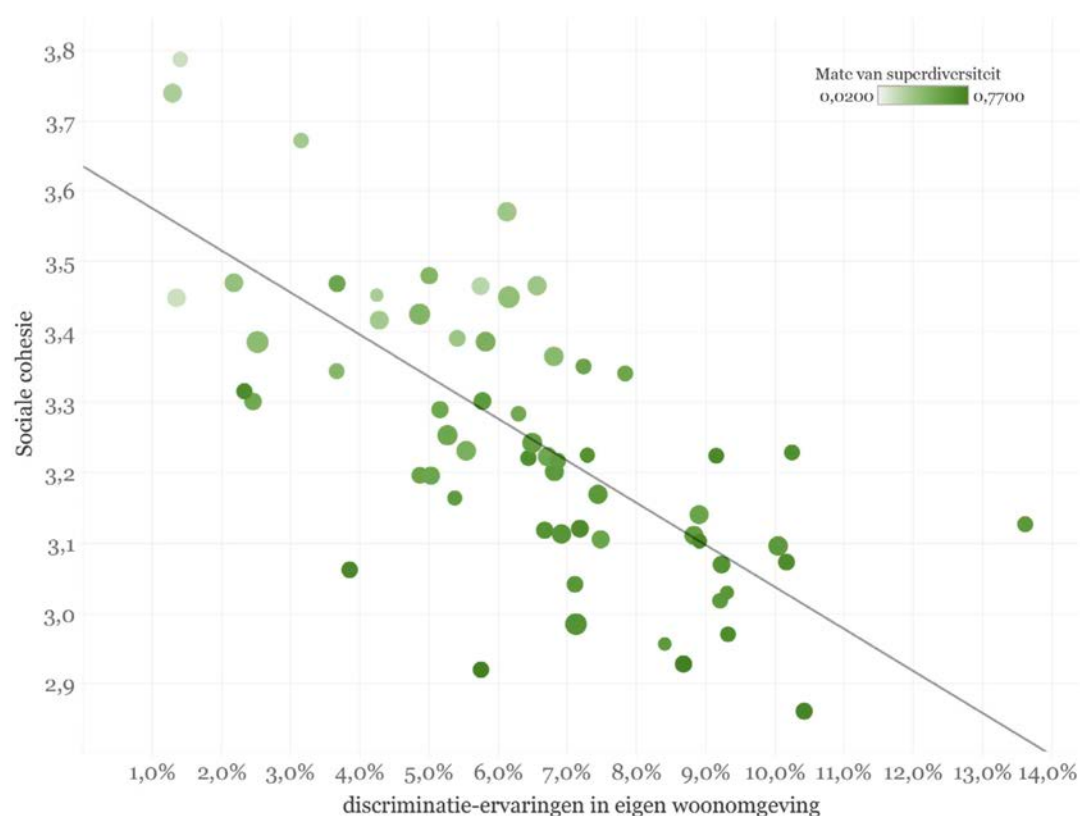
Bijlage 1: Relatie tussen inkomensongelijkheid en discriminatie-ervaringen per buurt in Rotterdam.

Bijlage 3: de relatie tussen vertrouwen in de overheid, sociale cohesie en discriminatie-ervaringen in Rotterdam.

Bijlage 4: de relatie tussen sociale cohesie en discriminatie-ervaringen op buurtniveau in Rotterdam (Scholten e.a. 2024).

Bijlage 5: Lijst van geïnterviewden

Respondent	Werkgever	Functie	Wijk	Online/ offline	Datum
1	SOL	Sociaal werker	Katendrecht	Offline	13-01-2026
2	Gemeente	Wijknetwerker	Katendrecht	Offline	13-01-2026
3	Gemeente	Wijknetwerker	Katendrecht	Offline	13-01-2026
4	Gemeente	Wijkmanager	Beverwaard	Online	09-12-2025
5	Gemeente	Wijknetwerker	Beverwaard	Online	09-12-2025
6	Gemeente	Stadsmarinier	Beverwaard	Online	15-01-2026
7	Gemeente	Wijkmanager	Vreewijk	Online	19-01-2026
8	Gemeente	Wijkprofessional	Vreewijk	Online	19-01-2026
9	Gemeente	Wijkmanager	Tarwewijk	Offline	14-01-2026
10	Gemeente	Wijknetwerker	Tarwewijk	Online	16-01-2026
11	Gemeente	Wijkraadslid	Tarwewijk	Online	20-11-2025
12	Gemeente	Stadsmarinier	-	Online	19-01-2026
13	Gemeente	Stadsmarinier	-	Online	19-01-2026

Bijlage 6: Code tabel interviews

Hoofdthema	Thema (2e level codering)	Sub-codes (1e level codering)
Discriminatie	Normalisering & Relationale Uitsluiting (x5) (Discriminatie manifesteert zich via alledaagse uitsluiting, genormaliseerd en relationeel)	- Etnisering van overlast (x5)Woonexclusie (x2) - Normatieve spanning (x5) - Stigmatisering/ Onjuiste stigmatisering (x3) - Institutionele normalisering (x2) - Reputatie van uitsluiting (x3)
	Ervaren Discriminatie & Melding (x2) (Discriminatie is zowel genormaliseerd als expliciet gearticuleerd)	- Discriminatie (x9) - Melden van discriminatie (x3) - Selectieve discriminatie (x1) - Discriminatie naar professionals (x1) - Symbolische inclusie (x1) - Gebrek aan kennis/opvolging (x2)
Sociaal Economische Ongelijkheid	Bestaansonzekerheid & Structurele Ongelijkheid (x2) (Bestaansonzekerheid ondermijnt binding; gentrificatie leidt tot frictie)	- Sociaaleconomische ongelijkheid/ kwetsbaarheid (x3) - Armoedestress (x1) - Onzichtbare kwetsbaarheid (x1) - Ongelijke baten van investeringen (x4) - Gemiddelden maskeren ongelijkheid (x3)

(Super)diversiteit	Navigeren van Diversiteit & Inclusie (x7) (Superdiversiteit leidt niet vanzelf tot inclusie maar tot normatieve onzekerheid)	• Culturele frictie (x6) • Superdiversiteit (x4) • Late diversificatie (x2) • Onduidelijk inclusiebegrip (x3) • LBTQ+ vriendelijk (x1)
Sociale Cohesie	Fragmentatie & Parallele Werelden (x4) (Diversiteit resulteert in parallelle leefwerelden in plaats van gedeelde ruimte)	• Afwezigheid van intergroepsinteractie (x12) • Gesloten sociale kringen (x4) • Parallele leefwereld (x3) • Anonimiteit als voorkeur (x2) • Fragmentatie binnen wijk (x5) • Zwakke sociale netwerken (x3) • Hoge residentiële mobiliteit/verhuizing (x1)
	Wijkidentiteit & Dominante Groepen (x7) (Historisch-normatieve identiteit belemmert vernieuwing; cohesie is vaak situationeel)	• Oververtegenwoordiging vaste groep (x10) • Situationele sociale cohesie (x3) • Dorps-/Historische wijkidentiteit (x3) • Dominante wijknorm (x3) • Aanpassingsverwachting (x6) • Contact reduceert stereotypering (x2)
Beleidsarchitectuur	De Beleids-Praktijkkloof (x5) (Beleed is verkokerd, contextblind of loopt achter op de wijkrealiteit)	• Beleids-praktijkkloof/ Afstand (x6) • Symbolische participatie (x3) • Institutionele fragmentatie (x1) • Contextblindheid van stadsbreed beleid (x4) • Top-down participatie (x3) • Lage institutionele responsiviteit (x4)
	Relationeel Herstel & Nabijheid (x6) (Effectief beleid vereist praktijkkennis, micro-interventies en relationele nabijheid)	• Belang van praktijkkennis (x5) • Micro-interventies (x7) • Relationele sociale netwerken (x5) • Persoonlijke benadering (x3) • Voorkeur laagdrempelige participatie (x5) • Vertrouwen door actie (x4) • Faciliterende rol gemeente/organisaties (x2)
	Drempels & Institutioneel Wantrouwen (x5) (Participatiestructuren versterken ongelijkheid; wantrouwen door eerdere ervaringen)	• Institutioneel wantrouwen (x4) • Vertrouwensbreuk (x3) • Structurele afwezigheid (x5) • Taalbarrière (x1) • Angst voor repercussies (x1) • Verdwijnende participatiebasis (x3)

[discriminatiewijzer.nl]
{ Rotterdam Inclusivity Project } (2026)